

ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ಪ್ರದೇಶದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳು

ಸಿದ್ದಯ್ಯ¹ ಮತ್ತು ಡಾ. ಶ್ರೀನಿವಾಸ್ ವಿ²

ಪೀಠಿಕೆ

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುನ್ನಾಡು, ಪುಂರಾಷ್ಟ್ರ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಇಂದಿನ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ, ಹುಣಸೂರು, ನಂಜನಗೂಡು, ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆ ತಾಲೂಕುಗಳು ಹಾಗೂ ನೆರೆಯ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ನೀಲಗಿರಿ, ಕೊಯಂಬತ್ತೂರು ಪ್ರದೇಶಗಳು ಹಾಗೂ ಕೇರಳದ ವೈನಾಡು, ಕಲ್ಲೆಟ್ಟಿ, ಸುಲ್ತಾನ್ ಬತೇರಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿತ್ತು. ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮಹತ್ವವಿರುವ ಪುನ್ನಾಟದ ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಕ್ರೋಡೀಕರಿಸಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪುನ್ನಾಡು ಅಥವಾ ಪುನ್ನಾಟ್ ಪ್ರದೇಶವು ಕರ್ನಾಟಕದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಭೌಗೋಳಿಕ ಹಾಗೂ ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ಘಟಕ. ಕ್ರಿ.ಶ.6ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಒಂದು ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಇದು ಕಾವೇರಿ ಕಪಿಲಾ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುವ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶ. ಅಂದರೆ ಈಗಿನ ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಿತ್ತಿಪುರ ಅಥವಾ ಕೀರ್ತಿಪುರ (ಈಗಿನ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಕಿತ್ತೂರು) ಇಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣ ಮತ್ತು ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿತ್ತು.¹

ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯದ ಪುನ್ನಾಡು ಪ್ರದೇಶವು ಭವ್ಯವಾದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪರಂಪರೆಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ವಿವಿಧ ಬುಡಕಟ್ಟು, ಜಾತಿಜನಾಂಗ, ಗುಂಪು ಸಮುದಾಯ, ಮತಧರ್ಮ, ಭಾಷೆಸಾಹಿತ್ಯ, ಜಾನಪದಶಿಷ್ಟ, ಗ್ರಾಮೀಣ ನಗರ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಾಮರಸ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಮನ್ವಯದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮುಖ ಶಾಖೆಗಳು ಬಾಳಿ ಬದುಕಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ವೈಭವದ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪತನಗೊಂಡ ನಂತರ ನಾಡಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಮುಂದುವರೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವ ಅನೇಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪೈಕಿ ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ಪ್ರದೇಶವೂ ಒಂದು.

¹ ಇತಿಹಾಸ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ, ಮಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮಂಗಳಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮಂಗಳೂರು.

² ಇತಿಹಾಸ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ, ಮೈಸೂರು ವಿವಿ, ಮೈಸೂರು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಮೈಸೂರು ಪ್ರದೇಶದ (ನೈರುತ್ಯ) ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಪುನ್ನಾಡು ಪ್ರದೇಶ ಅಥವಾ ಆಧುನಿಕ ಕರ್ನಾಟಕದ ತಾಲೂಕು ಆಡಳಿತಾತ್ಮಕ ಘಟಕವು ಅನೇಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಹಾಗೂ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಪಟ್ಟಣಗಳು, ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳು, ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳು, ವ್ಯಾಪಾರ ಕೇಂದ್ರಗಳು, ಕಲಾಸ್ಮಾರಕಗಳು, ಶಾಸನಗಳು, ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿ ಅಲ್ಲಿಯ ದೈವಗಳ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು ಎಂಬುದು ರಾಜರ ಮತ್ತು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಮೋಕ್ಷದ ಹಾದಿಗೆ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಬಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿದೆ. ಮಾನವನು ತನಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಚಾರಿತ್ರಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಸಂತರು, ವೈರಾಗ್ಯ ಪುರುಷರು, ಪವಾಡ ಪುರುಷರು, ವಿಭೂತಿ ಪುರುಷರು, ವನಭೋಜನ, ವಿಹಾರಯಾತ್ರೆ ಮಡುವಾಗ ಆ ಸ್ಥಳದ ಮಹತ್ವ ಅರಿತು ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂದು ಅಂತಹ ಸ್ಥಳಗಳು ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡು ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳಗಳಾದವು.² ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಆರಾಧನೆ, ಭಕ್ತಿಗೆ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗೆ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಸ್ಥಳದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ದಂತಕಥೆ, ಐತಿಹ್ಯ, ಪುರಾಣಗಳಿಂದ ಆವೃತ್ತಗೊಂಡ ನೆಲೆಯನ್ನು ಪವಿತ್ರವಾದ ಸ್ಥಳಗಳು ಅಥವಾ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳು, ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳೆಂದು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಚರಿತ್ರೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ, ಪವಿತ್ರ ಭಾವನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಚಿತ್ರಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ ಹೋಗುವುದು ಗತಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿತ್ತು. ತೀರ್ಥ ಎಂದರೆ ಪವಿತ್ರ ಜಲ, ಯಾತ್ರೆ ಎಂದರೆ ಪ್ರಯಾಣವೆಂದರ್ಥ. ಪವಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೇ ಧಾರ್ಮಿಕ ನೆಲೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಲ್ಲಿ ಕೊಳ, ನದಿ, ಜಲ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಅವು ತೀರ್ಥ ಯಾತ್ರೆಯ ಸ್ಥಳಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ ಎಂದರೆ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮತ್ತು ದೇವರ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯಾಣ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಮನುಷ್ಯ ಮಾಡುವ ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಯೇ ಹೋಗಿಬರುವುದು ಒಂದು ಮಹತ್ವವಾದ ಸಾಧನೆಯಾಗಿದೆ. ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಬಿನಿ, ನುಗು, ತಾರಕ, ಹೆಬ್ಬಾಳ ನದಿಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ನದಿಗಳು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ, ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ನೆಲೆಗಳು, ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗಳು, ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಲು ಸಹಕಾರಿಯಾದವು.

ಶ್ರೀ ರಾಮಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ – ಮಟಕೆರೆ

ಮಟಕೆರೆ ಗ್ರಾಮವು ಕಬಿನಿ ಮತ್ತು ತಾರಕ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ತಾಲೂಕು ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ 10 ಕಿ.ಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. 1581ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಟಕೆರೆ

ಎಂದೇ ದಾಖಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹೆ.ಕೋ.44ರ ಒಂದನೇ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಚೋಳನ ಶಾಸನ ಈ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.³ ಹೆ.ಕೋ.45ರ ಕ್ರಿ.ಶ. 12-13ನೇ ಶತಮಾನದ ಮಟಕೆರೆಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬೊಮ್ಮನಾಯಕನು ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ 600 ಗುಳಿ ಬೆದ್ದಲು, 1000 ಗುಳಿ ಗದ್ದೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನ ಬಿಟ್ಟಿರುವ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.⁴ ಕ್ರಿ.ಶ. 1501ನೇ ಹೆ.ಕೋ. 33ರ ಶಾಸನವು ಉಲ್ಲಪಯ್ಯ ಕರ್ತರಿಗೆ ಪೂಣ್ಯವಾಗಲಿ ಎಂದು ರಾಮಯಲಿಂಗ ದೇವರಿಗೆ ಕೋಳಿಗಾಲ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಅಂಗ ರಂಗ ವಯಿಬೋಗಕ್ಕೆ ಸಾರ್ವಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಾನ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ.⁵ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಉಮತ್ತೂರಿನ ಉಲ್ಲೇಖ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹೆ.ಕೋ 134ನೇ ಕ್ರಿ.ಶ.1522ರ ಸೋಗಹಳ್ಳಿಯ ಶಾಸನವು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸನಾದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನಿಗೆ ಧರ್ಮವಾಗಲೆಂದು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಪ್ರಧಾನರಾದ ಬಪ್ಪಯ್ಯನವರು ತಮ್ಮ ನಾಯಕತನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿರುವ ಕೋಟೆ ಸೀಮೆಯ ಬಯಲು ನಾಡು ಸ್ಥಳದ 13 ಆದಾಯ ಸುಂಕ ನೀಡುವ ಸೋಗಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಮಟಕೆರೆಯ ಶ್ರೀ ರಾಮಲಿಂಗೇಶ್ವರ ದೇವರ ಅಂಗರಂಗ ಬೋಗಕ್ಕೆ ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.⁶ ಹೆ.ಕೋ. 33ರ ಕ್ರಿ.ಶ. 1518ನೇ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲರಸಯ್ಯನವರಿಗೆ ಧರ್ಮವಾಗಲಿ ಎಂದು ಮಠಕೆರೆಯ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವರ ಆಂಗ ರಂಗ ಬೋಗ ಮೊದಲಾದ ವೈಭವಕ್ಕೆ ನಾಗರಸಯ್ಯನವರು ಗುಡುಮಿಹಳಿಯ ಚತುಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಆದಾಯವನ್ನು ಸರ್ವಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಾನ ಬಿಟ್ಟ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹೆ.ಕೋ. 43ರ ಕ್ರಿ.ಶ. 1581 ನೆಯ ಜಯಣ್ಣನು ಮಟಕೆರೆಯ ರಾಮನಾಥ ದೇವರಿಗೆ ಮಲ್ಲಿಗನಹಳ್ಳಿಯ ಕಲ್ಲುಗಾಣ ಮತ್ತು ಮಠಕೆರೆಯ ಮಗ್ಗಸುಂಕ, ಮೂಟೆಸುಂಕ, ಒಳವಾರು ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಸಾರ್ವಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಾನ ಬಿಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.⁷ ಈ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಚೋಳರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಗರ್ಭಗೃಹ, ಸುಖನಾಸಿ, ನವರಂಗ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಎತ್ತರದ ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸುಖನಾಸಿಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಡಿ ಪಾಣಿ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಸು 1.5 ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ನಂದಿ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಶಿವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ನವರಂಗದಲ್ಲಿ ಗಣಪತಿ, ಬೈರವೇಶ್ವರ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮುಖಮಂಟಪವನ್ನು ವಿಜಯನಗರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತಿ ಗುಡಿ ಇರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಶ್ರೀ ರವಿರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ – ಕಿತ್ತೂರು

ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ತಾಲೂಕು ಕೇಂದ್ರದಿಂದ 26 ಕಿ.ಮೀ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಕಪಿಲಾ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಿತ್ತೂರು ಗ್ರಾಮವಿದೆ. ಈ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 'ಅನಂತಕೀರ್ತಿ'

ಮಹಾನಗರ' ಎಂಬ ಹೆಸರುನಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪುರ, ರಾಜಸ್ಥಾನ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, 12 ಗ್ರಾಮಗಳ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದ ಅಂಶವನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ.1079ರ ಕಿತ್ತೂರು ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕಿತ್ತೂರು ಹಿಂದೆ ಪುನ್ನಾಟಿ ಅರಸರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದು ಪುನ್ನಾಟದ ರಾಜಕುಮಾರಿ ಜೇಷ್ಠದೇವಿಯ ಮಗ ದುರ್ವಿನೀತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುನ್ನಾಟಿ ರಾಜ್ಯವು ಗಂಗ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರ್ಪಡೆಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕಿತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ (ತೆರಣಿಮುಂಟಿ) ರವಿರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೇವಾಲಯವಾಗಿದೆ. ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಗ್ರಾಮದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಮಟಕೆರೆ, ಕಿತ್ತೂರು, ಜಯಪುರ, ಹೊಸಹೊಳಲು ಹಾಗೂ ಕಡಲ ಗ್ರಾಮಗಳ ಸಿದ್ಧಾಯವನ್ನು ದತ್ತಿಬಿಟ್ಟ ವಿಷಯ ಕ್ರಿ.ಶ.1079ರ ಶಾಸನವು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ.⁸ ಈ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. 19ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಳಿಯ ಲಿಂಗರಾಜು ಅರಸನ ತಾಯಿಯಾದ ಕೆಂಪಲಿಂಗರಾಜಮ್ಮ ಎಂಬಾಕೆಯು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿಸಿದ್ದರು ಎಂದು ಹೆ.ಕೋ.124ರ ಶಾಸನವು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ.⁹ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗ, ಮಹಿಷಮರ್ದಿನಿ ಶಿಲ್ಪ, ನವರಂಗದ ಭಾಗ, ದಕ್ಷಿಣ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿರುವ ಪಾಲಕರು, ಅಂಗಳದಲ್ಲಿರುವ ನಂದಿ, ಕಂಬದ ಪೀಠದ ಮೇಲಿರುವ ಸಿಂಹ, ಆನೆ ಶಿಲ್ಪದ ಕೆತ್ತನೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಗರ್ಭಗೃಹದ ತಳಪಾಯ ಆದಿನಾರು ಕಂಬಗಳ್ಳು ನವರಂಗ, ನವರಂಗದ ಪೂರ್ವದ್ವಾರ, ಈ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷ-ಯಕ್ಷಿಣಿಯರ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ನರ್ತಕರು ಮತ್ತು ಬಲಿಪೀಠ ಹೊಂದಿದ್ದು, ದೇವಾಲಯವು ಗರ್ಭಗೃಹ, ಸುಕನಾಸಿ, ನವರಂಗ, ಮುಖಮಂಟಪ, ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಮತ್ತು ಶಿಖರ ಒಳಗೊಂಡ ಏಕಕೂಟ ದೇವಾಲಯವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯ-ಕೆ. ಬೆಳತ್ತೂರು

ಕೆ.ಬೆಳತ್ತೂರು ಗ್ರಾಮವು ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು 15 ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಗ್ರಾಮದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕಪಿಲಾ ನದಿ ಹರಿದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯವು ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಂತಹದಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಇದುವರೆವಿಗೂ 12 ಶಾಸನಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ 1020ರ ಶಾಸನವು ಬೆಳತ್ತೂರು ಗ್ರಾಮದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.¹⁰ ಕ್ರಿ.ಶ.ಸುಮಾರು 19ನೇ ಶತಮಾನದ ಬೆಳತ್ತೂರು ಶಾಸನವು ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯದ ಹಿತ್ತಲೆಯನ್ನು ಸೋಸಲೆಯಿಂದ (ನಂಜನಗೂಡಿನ ಸಮೀಪ) ಬಂದು ಈ ಹಿತ್ತಲೆಯ ಮುಕ್ಕಾಲಿಯನ್ನು ವೆಂಕಮ್ಮನವರು ಮಾಡಿಸಿರುವುದು ವಿಷಯವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯದ ಹಿತ್ತಲೆ ತಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ತಿಮ್ಮಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಚನ್ನ ಭೂಮಿಯವರ ಸೇವೆಯ ವಿಚಾರವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.¹¹ ಕ್ರಿ.ಶ. 19ನೇ ಶತಮಾನದ ಶಾಸನವು ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯದ ಗಂಟೆಯ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮಜ್ಜಿರಾಯ ಸೇವೆಯ ವಿಚಾರವನ್ನು

ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. 19ನೆ ಶತಮಾನದ ಬೆಳತ್ತೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯದ ದಿವಾಟಿಗಿಯ ಮೇಲೆ ದೇವರ ಸನ್ನಿಧಿಗೆ ಸೊಸಲೆ ಶೇಷಾದ್ರಿ ಅಯ್ಯಂಗಾರರವರು ದಿವಟಿಗಳನ್ನು ಸೇವಾರ್ಥವನ್ನು ನೀಡಿರುವ ವಿಚಾರವನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದೆ. ಈ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ಬಾಣೇಶ್ವರ, ಮಲ್ಲೇದೇವರು, ಬಸವಣ್ಣ, ಮಾರಮ್ಮನ ಗುಡಿಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯವು ಪ್ರಮುಖವಾದುದಾಗಿದೆ. ಇದೊಂದು ಏಕಕೂಟ ದೇವಾಲಯವಾಗಿದ್ದು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗರ್ಭಗೃಹ, ಸುಖನಾಸಿ, ನವರಂಗಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಮುಖಮಂಟಪ ನಶಿಸಿ ಹೋಗಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀ ಕೀರ್ತಿನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯ- ಕಾಳಿಹುಂಡಿ

ಕಾಳಿಹುಂಡಿ ಗ್ರಾಮವು ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆಯಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಸು. 18 ಕಿ.ಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿನಾರಾಯಣಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ದುಗ್ಗಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ದುಗ್ಗಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನ ನಶಿಸಿಹೋಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಇದುವರೆವಿಗೂ 4 ಶಾಸನಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಈ ಶಾಸನಗಳು ಮಲಿಯೂರು ಗ್ರಾಮದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ 1022-23 ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ರಾಜೇಂದ್ರ ಚೋಳನು ದುಗ್ಗಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕೈಗಾಣ ಮತ್ತು ಕೊಳಗ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವನಿಗೆ ದಾನವಾಗಿ ನೀಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.¹² ಈ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿನಾರಾಯಣಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ, ಮಹದೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿನಾರಾಯಣಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯವು ಪ್ರಮುಖವಾದುದಾಗಿದೆ. ಇದೊಂದು ಏಕಕೂಟ ದೇವಾಲಯವಾಗಿದ್ದು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಗೃಹ, ಸುಖನಾಸಿ, ನವರಂಗಗಳು ಮತ್ತು ಮುಖಮಂಟಪಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ದೇವಾಲಯ ಶಿಥಿಲಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಕೊನೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

1. ಎ.ಕ. ಸಂ-3, ಪೀಠಿಕೆ ಭಾಗ.
2. ವಿರೂಪಾಕ್ಷಿ ಪೂಜಾರಹಳ್ಳಿ, ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗಳು, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಹಂಪಿ, 1015.
3. ಎ.ಕ. ಸಂ-3, ಹೆ.ಕೋ. 44.
4. ಎ.ಕ. ಸಂ-3, ಹೆ.ಕೋ. 45.

5. ಎ.ಕ. ಸಂ-3, ಹೆ.ಕೋ. 33.
6. ಎ.ಕ. ಸಂ-3, ಹೆ.ಕೋ. 134.
7. ಎ.ಕ. ಸಂ-3, ಹೆ.ಕೋ. 43
8. ಎ.ಕ. ಸಂ-3, ಹೆ.ಕೋ. 123..
9. ಎ.ಕ. ಸಂ-3, ಹೆ.ಕೋ. 124.
10. ಎ.ಕ. ಸಂ-3, ಹೆ.ಕೋ. 58.
11. ಎ.ಕ. ಸಂ-3, ಹೆ.ಕೋ. 51.
12. ಎ.ಕ. ಸಂ-3, ಹೆ.ಕೋ. 29.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು

- ಗಿರಿಗೌಡ ನಿ. (2011). ಹೆಗ್ಗಡದೇವನಕೋಟೆ ತಾಲೂಕು ಗ್ಯಾಸೆಟಿಯರ್. ಪರಿಶ್ರೀ ಮುದ್ರಾಣಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.
- ನಾಯಕ ಹಾ. ಮಾ. (1974). ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಆಫ್ ಕರ್ನಾಟಕ. ಸಂ. 03, ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರು.
- ರೈಸ್ ಬಿ. ಎಲ್. (1909). ಮೈಸೂರು ಅಂಡ್ ಕೂರ್ಗ್ ಇನ್‌ಕ್ರಿಪ್ಷನ್ಸ್. ಲಂಡನ್ ಅರ್ಚಿಬಾಲ್ಡ್ ಕಾನ್ಸ್ಟೇಬಲ್ ಅಂಡ್ ಕಂ. ಲಿಮಿಟೆಡ್.
- ಶೆಟ್ಟರ್ ಷ. (2007). ಶಂಗಂ ತಮಿಳುಗಂ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ನಾಡು ನುಡಿ (ಆರಂಭ ಕಾಲದ ದ್ರಾವಿಡ ಸಂಬಂಧದ ಚಿಂತನೆ). ಅಭಿನವ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು.
- ವಿರೂಪಾಕ್ಷಿ ಪೂಜಾರಹಳ್ಳಿ. (2015). ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗಳು. ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ.